

הלכות תערובות

שיעור

הערות וביאורים

לחם בשרי או חלבי

אם מותר לערב כמות קטנה בענין שלא יתן טעם

א. בגמ' פסחים דף ל. ולו. מביא ברייתא ז"ל, והתניא אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש כל הפת אסורה, מפני הרגל עבירה, עכ"ל. – ופירש"י לו. ד"ה אין לשין ז"ל, אין לשין עיסה בחלב - כל ימות השנה, שלא יאכל בשר עמה, עכ"ל. ודין זה מובא ברי"ף חולין דף לח., וברא"ש שם פרק ח' סימן כ"א, וברמב"ם הלכות מאכולות אסורות פרק ט' הלכה כב. ונפסק להלכה ביו"ד סימן צ"ז סעיף א', ובכל הפוסקים בלי חולק.

ב. המשבצות זהב שם ס"ק א' דן בשאלה האם מותר לתת חלב פחות מס' לתוך העיסה, בענין שלא יהיה נרגש הטעם, או שהוא אסור דנכלל בכלל איסור לבטל איסור לכתחלה. וכן דנו בשאלה זה הרבה מהפוסקים שם, כאשר יבואר, וכמה שיטות וכמה חילוקי דין מצאנו בזה. ומהפוסקים שם מבואר שהונח להם שבדאי לבטל חלב תוך העיסה כדי לאוכלו עם בשר אסור, דזה בודאי נחשב למבטל איסור לכתחלה. אבל נחלקו אם מותר לבטל החלב בעיסה כדי לאוכלו עם חלב או במלח.

1. כדי להבין שאלה זו יש להקדים המקור למה שהונח להם, שאסור לבטל החלב בעיסה. איתא בתורת חטאת כלל פ"ה סעיף יא ז"ל, כתב איסור והיתר הארוך כלל כ"ד דין [ח] אם נפל כזית חלב לתוך מים, ונתבטל ואחר כך נפל לתוך בשר, אף על פי שאין בבשר לבטל החלב, לא אמרינן דחלב חוזר וניעור ואוסר הבשר, עכ"ל. וכו'. ואם כן אפילו לכתחלה נמי שרי, עכ"ל. והרמ"א יו"ד ס' צ"ט ו' הביא דינו של האיסור והיתר, ז"ל, כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אף על פי שאין בבשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים (בארוך). וכל כיוצא בזה, עכ"ל.

והש"ך שם ס"ק כ"ב הביא מה דמסיק שם בתורת חטאת דאפילו לכתחלה מותר, והוסיף עלה קצת. ז"ל, ובת"ח כלל פ"ה די"א כ' דאפילו לכתחלה מותר ליתן המים לקדירה של בשר כיון דכבר נתבטל, עכ"ל. מבואר שהוסיף כביאור בכוונת התורת חטאת שמותר כיון דכבר נתבטל. ומזה דייק השפתי דעת שם שהש"ך הבין בכוונת התורת חטאת, דדוקא אם כבר נתבטל החלב במים מותר, אבל לבטל לכתחלה החלב במים כדי לערבו בבשר אסור. ז"ל, ומה שכתב הש"ך לכתחלה, היינו ליתן לקדירה, אבל לערב החלב עם המים ליתן בבשר אסור, כמו שכתב הצמח צדק סימן פ', וכבר ביארנו לעיל, דלא כבית לחם יהודה, עכ"ל.

מבואר שלבטל לכתחלה חלב בבשר בענין שיש ששים כנגד הבשר, היה פשוט שהוא אסור. שהוא נחשב לביטול איסור לכתחלה, שדינו שהוא אסור למבטלו ולמי שביטל בשבילו. ועל זה בא הפרי מגדים להוכיח מדיוק בש"ך שהוא הדין לבטל חלב במים, כדי לתת המים לבשר גם כן אסור, ומביא שכך דייק הצמח צדק, ודלא כבית לחם יהודה (ואני לא מצאתי בבית לחם יהודה שחולק, וצ"ע).

2. הצמח צדק (הקדמון, ר' מנחם מנדל ב"ר אברהם קרוכמל, תלמיד הב"ח) שם דן בשאלה אם מותר לערב חלב לתוך יין שנתקלקל מראהו קצת, ועל ידי הוספת קצת חלב יותקן. וכתב תשובה ארוכה לאסור זאת, ולמד דינו מדין של האיסור לעשות לחם חלבי ובשרי. ושם רצה להוכיח שהוא הדין ביין הדין כן, וכן כתב להוכיח שאף ששמו פחות מס' חלב ביין, עדיין אסור מחמת שנחשב כמבטל איסור לכתחלה. והוא כתב כמה ראיות להוכיח שיטתו שנאסר היין כדין לחם חלבי ובשרי. וכנ"ל דנו הפוסקים

בראיותיו, ויש שחלקו עליו במה שרצה לדמות הא להא. אמנם חד מראיותיו הוא מהאיסור והיתר ותורת חטאת הנ"ל, המבואים ברמ"א צ"ט, שכנ"ל משמעותו שאסור לכתחלה לערב חלב במים כדי לאוכלו בבשר. ובענין זה שכוונתו לתת החלב למים או לעיסה כדי לבטלו, כדי לאוכלו בבשר, בזה לא ראיתי מי שיחלוק עליו מפורש.

ז"ל הצמח צדק שם, וכן משמע נמי מהא דכתב האיסור והיתר הארוך, הביאו בש"ע הרב בהג"ה סימן צ"ט, ובת"ח כלל פ"ה דין י"א. וז"ל, כתב א"ו הארוך כלל כ"ד, אם נפל חלב כזית לתוך מים ונתבטל, ואחר כך נפלו לתוך בשר, אף על פי שאין בבשר לבטל החלב, לא אמרינן דהחלב חוזר וניעור ואוסר הבשר, עכ"ל. הרי לא התיר אלא בדיעבד אם נפל חלב לתוך מים ונתבטל, אבל ליתן לכתחלה חלב לתוך מים, אפילו מועט שיתבטל, וליתן אחר כך מן המים אל הבשר ודאי דאסור. אף על גב דמעט חלב מתבטל במים וליכא השתא איסורא כלל, אפ"ה אסור לכתחלה.

ואף על גב דמסיים התם וכתב וז"ל ופשוט הוא וכו' ואם כן אפילו לכתחלה נמי שרי לאו למימרא דאפילו לכתחלה שרי לתת חלב מועט לתוך המים אלא לומר דאם כבר נפל חלב מועט לתוך המים ונתבטל בתוכו מותר לכתחלה ליתן מן המים לתוך הבשר ולאפוקי כדמשמע מא"ו הארוך דלא שרי אלא אם כבר נתנו לתוך הבשר ומכל מקום מיירי שכבר נפל חלב מועט לתוך המים בדיעבד אבל לתת לכתחלה חלב מועט לתוך המים וליתן אח"כ לתוך הבשר ודאי דאסור וכן הוא בהדיא לקמן במפתחות שסידר הרב בת"ח דהאי לכתחלה היינו שלכתחלה מותר לתת מן המי' לתוך הבשר כיון שכבר בדיעבד נפל לתוכו חלב אבל ליתן לכתחלה חלב לתוך המים לא שרי, עכ"ל. וזה מה שכנ"ל הביא השפתי דעת בסימן צ"ט מהצמח צדק.

3. הנחלת צבי (לפתחי תשובה, והפ"ת צ"ז ס"ק א' הראה מקום לדבריו שם) אף שחלקו עליו במה דפסק שאסור לערב חלב ביין, וכמו שיבואר בסמוך, אבל בדין זה גם הוא נראה דמודה ליה, ז"ל, דיש לומר דבזה הדין אמת שאסור, כיון שלכתחלה נותן על מנת שיתנו עם בשר. מה לי אם נותן לבשר, או לדבר אחר ואותו ד"א נותן לבשר, כיון שמכוין שיתוסף בקדרת בשר מהחלב, עכ"ל.

4. אמנם עד כאן מדובר במתכוין מפורש לבטל החלב, וכדי לאכול התערובות עם בשר. אבל הצמח צדק רצה להוכיח שאף אם מכוין מפורש לאכול את היין בחלב, גם כן אסור. וכל שכן שסבר שהוא אסור אם עירב סתם, בלי לכיון שעושה זאת כדי לאוכלו עם זה או עם זה. ז"ל, דכיון דאסרו לערב חלב בפת אם יש בו בכדי נתינת טעם, אסור לערב לכתחלה אפילו מעט חלב אף על פי שאין בו כדי נתינת טעם, משום דהוה מבטל איסור לכתחלה וקיימא לן דאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו דרבנן, ואפילו איסור מועט, וכו'. הכי נמי בעיסה, כיון שאסרו ליתן חלב לתוך העיסה אם יש בה בכדי נתינת טעם, הרי חלב עם העיסה הוה כמו חלב עם בשר העוף. דאחר שאסרו ליתן חלב בעיסה, נחשבת העיסה כבשר העוף, ואסור ליתן לכתחלה אפי' מעט חלב לתוכו משום דזה מיקרי מבטל איסור, וכו'. ולא תימא דלא מיקרי זה מבטל איסור כיון שאין כאן איסור, דחלב בפת לאו משום איסורא הוא. הא ליתא דכיון שאסור ליתן לתוכו חלב, מהא דאין לשין עיסה בחלב, הרי יש כאן איסור חלב בעיסה, אלא שהוא מכוון ליתן מעט לתוכו, הרי מכוון לבטל האיסור. דמה לי שאסרו ליתן בשר עוף בחלב, או עיסה בחלב. וכשם דבשר עוף בחלב לא אסרו אלא בכדי נתינת טעם, ואפילו הכי אסור ליתן מעט אף על פי

שאינן בו נתינת טעם משום דמיקרי מבטל איסור. הכי נמי עיסה בחלב, אף על גב דלא אסרו אלא בכדי נתינת טעם, אפילו הכי אסור ליתן מעט לתוכו אף על פי שאינן בו נתינת טעם, משום דמיקרי מבטל איסור. וזה נראה לי ברור, עכ"ל.

מבואר שסבירא ליה לצמח צדק, שיש לדמות ביטל חלב בתוך עוף, ששם פשוט כנ"ל לפוסקים דנחשב למבטל איסור לכתחלה, וזאת למרות שעדיין אין כאן איסור. על כרחך כיון שבתערובתם נעשים איסור אם יש נתינת טעם, אם בא לתת בענין שלא יתן טעם ולא יעשה איסור נחשב למבטל איסור. הוא הדין גבי איסור של לישת עיסה בחלב, למרות ששניהם היתר, כיון שאסרו לתת חלב בעיסה בענין שיתן טעם, אף בענין שאינו נותן נחשב למבטל איסור.

5. אבל להמהרי"ט שו"ת סימן י"ט מבואר שהיה פשוט ליה שבכגון זה מותר. ששם דן באיזה מין לחם שנמכר בימיו, ובתוך דבריו גם דן בשאלה זו אם מותר לתת פחות מס' לתוך העיסה. ז"ל, ואם אין בו בנ"ט וכו'. מה ספק יש בדבר לאוסרו בפני עצמו. דודאי טעם האליה בא לה בתוך הקמח, ושרי. וכו'. אבל היכא שנתבטל בתוך הקמח שרי, והא לא דמי לאין מבטלין איסור לכתחלה, דכשנתערב היתר בהתר הוא, עכ"ל.

א) הרי דפשיטא ליה שאין זה נחשב כמבטל איסור כיון שעדיין הכל היתר בהיתר הוא. ובאמת מדכתב סתמא דכשנתערב היתר בהתר הוא, יש משמעות שסבר הכי אף אם עשה כך בכוונה לאוכלו עם בשר. שהרי שם דן כנ"ל בלחם שנמכר בשוק, שבדאי יאכלם בבשר ובחלב. אלא שאיכא למימר שעד כאן לא שרי אלא היכא שלא היה דעתו בפירוש לאוכלו עם המין השני. וכמו שם שדעתם רק למכרם לאינשי, ואפשר לומר שהוא הדין אם אופה לחם בביתו, בכענין זה שאין דעתו לאוכלו עם איזה מין, אף שכך הוא תמיד דרכו, לא לזה מכיון השתא. אבל לעולם גם המהרי"ט היה מודה שאם עושה בכוונה לבטל הבשר כדי לאוכלו בחלב שהיה אסור. וכהסברא שכתב הנחלת צבי כנ"ל, מה לי לתת חלב לתוך הבשר ישר, מה לי לתת דבר אחר ומשם לבשר.

ב) אבל זה ברור שלא סבר המהרי"ט כהצמח צדק במאי דסבר שיש לדמות שימת החלב לתוך העיסה לשימת חלב לתוך בשר עוף.

6. ואסבר הנחלת צבי שם חילוק זה ז"ל, אין הנדון דומה לראיה, דיש לומר דבזה הדין אמת שאסור, כיון שלכתחלה נותן על מנת שיתנו עם בשר. מה לי אם נותן לבשר, או לדבר אחר ואותו ד"א נותן לבשר, כיון שמכיון שיתוסף בקדרת בשר מהחלב. אבל הכא שיש לומר דשרי, כיון שאינו נותן לכתחלה על מנת שיאכל עם הבשר, אלא שיש חשש לאסור מטעם שמא יאכל עם בשר. יש לנו לומר דדוקא היכא שיבא איסור מזה אסור, אבל באם אפילו יאכל עם בשר לא יבא איסור, לא שייך כאן גזירה כלל, עכ"ל.

וכוונתו מבוארת שיש לחלוק על דמיון הצמח צדק לדין ביטול חלב בבשר. דשאני התם ששם שימת חלב לבשר הוא עצם האיסור, ולכן אף אם שם בענין שאין איסור מחמת שהוא בטל, זה אסור מדין אין מבטלים איסור לכתחלה. אבל היכא שכל הגזירה הוא שמא יבוא לידי איסור אם יאכל הלחם עם המין השני, רק אסרו זאת אם באמת יבוא לידי איסור. וכמו שבאמת מצאנו שאם עשה כעין תורא שהוא מותר. אם כן איכא למימר שגם אם שם פחות מששים שלא יבוא לידי איסור אינו בכלל הגזירה.

7. המשבצות זהב ס' צ"ז ס"ק א' הביא דברי הצמח צדק ז"ל, והנה אי איכא ס' נגד החלב אי שרי לכתחלה לעשות כן. דעת הצמח צדק בסי' פ' דאסור, דהוי כמבטל איסור לכתחילה, כיון דדרך הפת ויין להשתמש עם בשר וחלב, עכ"ל. הביא שיטתו לאסור מחמת שדרך הפת ויין להשתמש עם בשר וחלב, ולא הביאו סמתא שסבר שאסור מחמת שכנ"ל, מאחר שאסרו חז"ל לעשות זאת ממילא הוי כנותן חלב לתוך בשר עוף. דקשה לומר שכוונת הפרי מגדים לומר מאחר שאסרו החכמים ליתן חלב בתוך פת, מטעם שהדרך לאוכלו בבשר, ממילא הוי כמבטל איסור לכתחלה אם שם פחות מששים. שלא היה צריך הפרי מגדים להאריך כאן בטעם איסור חלב בפת. אלא ודאי כוונתו שמאחר שכך הוא הדרך, ממילא כששם בו חלב, הוי כשם על מנת לאוכלו עם בשר, וזה אסור כנ"ל.

(א) ונראה שהוציא זאת מהמשך לשונו של הצמח צדק שנראה שגם סבר לאסור מסברא זו. שכתב עוד הוכחה מגמ' חולין לגבי השאלה עם מותר לתת כותח ליד חלא. ועל זה מסיק ז"ל, הרי הוכחנו דאסור ליתן לכתחלה כותח לתוך חלא, אפילו מועט שמתבטל בתוכו. אף על פי דהשתא ליכא איסורא, כיון דרגילין לתת חלא לתבשיל של בשר. הכי נמי בחלב מועט לתוך הפת, או לתוך היין, נמי אסור ליתן לכתחלה, אף על גב שמתבטל בתוכו, וליכא השתא איסורא, כיון דרגילין לאכול עם הבשר, עכ"ל.

(ב) אם כן נראה שסבר הצמח צדק שיש כמה טעמים לאסור לתת חלב לעיסה פחות מששים. חדא ממה שנתבאר לעיל שסבר שיש לדמות זה לשימת חלב לתוך בשר בפחות מששים. ועוד סבר שאף אי לא נימא הכי, עדיין יש לאסור מחמת שסבר שכיון שמן הסתם שותין היין עם חלב ועם בשר, ממילא הוי כמו מכיון בפירוש לאכול את היין עם בשר. וכמו כן היה אוסר לתת חלב לתוך עיסה בפחות מששים אף אם אין מכיון בפירוש לאוכלו עם בשר, כיון שכך הוא הדרך כאילו מכיון בפירוש דמי. ולא כמו המהרי"ט הנ"ל, שסבר לפחות לומר שכיון שאין זה כוונתו עכשיו אין לאסור.

(ג) כנ"ל משמעות הפרי מגדים כשמביא את הצמח צדק הוא להביא את הסברא השנית הזאת, שנחשב כמכיון לבטל החלב כדי לאוכלו עם בשר. וכדסיים הפרי מגדים דבריו כנ"ל, כיון דדרך הפת ויין להשתמש עם בשר וחלב. ולא הביא הסבר הראשונה של הצמח צדק שנחשב בכל אופן למבטל איסור, ואף אם מכיון בפירוש לאוכלו רק עם חלב, דסבר שיש לדמותו למבטל חלב לתוך בשר, כמו שנבאר לעיל. אמנם יש לעיין מה כוונת הפרי מגדים בהמשך לשונו שם.

(ד) שזה המשך לשונו, וכנסת הגדולה בהגהות הטור אות ג', התיר יין לערב בו מעט חלב. והסכים עמו מהר"י אישצפ"ה יע"ש. נמצינו למידין לערב לכתחלה מעט חלב בפת כדי לאכול עם בשר לכ"ע אסור, עיין סי' צ"ט בש"ך אות כ"ב, ומנחת יעקב כלל פ"ה אות ס"ב. ואפילו לאכול כך יראה לאסור. כי פליגי לתקן היין, דמשום הפסד הוי דיעבד, הצ"צ אוסר והכה"ג מתיר, עכ"ל. ונראה פירושו שבא לומר לערב על מנת לאכול בבשר ודאי אסור לכולי עלמא. ואף לערבו לאכול כך, זאת אומרת לאכול במלח, גם כן אסור, וכמו דאסר הצמח צדק. ואם כן סבר לאסור מטעם הראשון של הצמח צדק, שזה תמיד נחשב כמבטל איסור, וזה צריך עיון קצת שלא התחיל דבריו שם בטעם זה.

1. ויש לעיין בדבריו במה שכתב, נמצינו למידין לערב לכתחלה מעט חלב בפת כדי לאכול עם בשר לכ"ע אסור, וכו'. ואפילו לאכול כך יראה לאסור. ובפשטות

לכאורה פירושו שבא לומר לערב על מנת לאכול בבשר ודאי אסור לכולי עלמא. ואף לערבו לאכול כך, זאת אומרת לאכול במלח, גם כן אסור, וכמו דאסר הצמח צדק. ואם כן כאן בא להוסיף שלא רק אסור אם מערב בסתמא, שזה הוי כמכיון לאוכלו עם בשר כיון שכך הוא הדרך. אלא גם אם מכיון בפירוש לאוכלו עם מלח עדיין יש לאסור ומטעם הראשון של הצמח צדק, שזה תמיד נחשב כמבטל איסור, וזה צריך עיון קצת שלא התחיל דבריו שם בטעם זה.

2. ועלה בדעתי לתרץ על פי מה שיש לחקור במקרה שכנ"ל הוא ברור לפסוקים לאסור, והוא כנ"ל ששם חלב לתוך המים על מנת לתתו אחר כך לבשר, וכדומה. שיש לחקור אם עבר ועשה זאת שאמרנו דנחשב כמבטל איסור, בכגון זה מה נאסר לו. האם נאסר לו שוב לשתות מים אלו, וכדין מבטל איסור לכתחלה, שהכל אסור באכילה. או שרק נאסר לו לתת המים לתוך הבשר, אבל לעולם המים מותרים בשתייה עם חלב או לבד. שלכאורה יש לומר שדין מבטל איסור לכתחלה שהוא אסור, היינו שדיינן לתערובות, למבטל, כאילו לא נתבטל, שעבר על דברי חכמים שצוו לו שלא לבטל. וממילא באיסור כיון שאינו בטל נאסר עליו התערובות, וכן בחלב לתוך בשר אם לא נתבטל אסור התערובות כדין אכילת בשר בחלב. אבל בעירב חלב במים על מנת לתתו לבשר, אי נימא שהוי כאילו לא בטל, הוי כאילו יש כאן עדיין טעם חלב במים אלו. וממילא אסור לו לתתם בבשר, אבל לעולם לא נאסר לו המים לגמרי. או איכא למימר שמבטל איסור לכתחלה הוא כמו קנס לאסור התערובות על המבטל. וממילא כיון שמצאנו שאנו דנים את המבטל חלב במים על מנת לתתו בבשר, כמבטל איסור, מכח הסברא הנ"ל, דמה לי ישר לבשר, ומה לי במים כדי לתת לבשר, אם כן חל על המים איסור זה. וכל זה אם נסבור שהוא אסור דנחשב כמבטל איסור לכתחלה, מחמת שנחשב כנותן החלב על מנת לאוכלו בבשר. אבל למה דסבריא ליה לצמח צדק שנחשב כמבטל איסור מחמת שמבטל החלב בעיסה שהוא איסור בפני עצמו, בודאי נאסר לו הפת לאכול אף בפני עצמו. דכך הוא הדין של מערב חלב בעיסה, שאף במלח אסור, וממילא אם ניתן למבטל בפחות מששים דין של מבטל איסור מחמת זה, בודאי יאסור עליו אף במלח, שהוי כאילו לא בטל החלב.

ועל פי זה איכא לפרש דברי הפרי מגדים, שלעולם הפרי מגדים בא לאסור היכא שעירב חלב בעיסה או ביין בפחות מששים בסתמא. שבזה סבירא ליה כהצמח צדק שזה נחשב כעושה בכוונה על מנת לאוכלו עם בשר, וכדנקט הפרי מגדים בריש לישניה כנ"ל. וממילא פשיטא ליה שזה יאסור עליו לאכול עם בשר, שכנ"ל על כל פנים דיינן ליה כאילו לא נתבטל, וממילא הוי כאוכל בשר עם חלב. ומסיק כנ"ל, ואפילו לאכול כך יראה לאסור. דהיינו שמסיק לאסור לאוכלו אף לבד, דנוטה לומר כצד השני, שמבטל איסור אסרו לו התערובות, וממילא הוא הדין הכא נאסר עליו התערובות. ועוד איכא למימר שבאמת מספקא ליה לפרי מגדים החקירה הנ"ל, וממילא יש חד צד לאסור, ועוד איכא צד לאסור וכדסבר הצמח צדק. לכן אף שלא ברירא ליה סברת הצמח צדק, וגם לא ברירא לאסור בפני עצמו למה דסבר הוא כאידך סברת הצמח צדק, כיון שיש שני צדדים לאסור, פסק שיראה לאסור אף בפני עצמו.

3. איברא אף שאולי אפשר לפרש כך על האמת אני מודה, שלכאורה אין זה פשטות משמעותו. דעד כאן לא דיבר הפרי מגדים על דין הפת אם עבר וביטל מה דינו, אלא עד כאן רק ביאר הדין שאסור לבטל. ואם כן יותר נראה כוונת המשך דבריו, שמתחלה כתב לאסור אם מערב בסתמא, וכתב שהוא אסור דהוי כמו מבטל כדי

לאוכלו עם בשר, כיון שכך דרכו של פת. ואז הולך ומבאר חילוקי דין זה, ולכן מתחיל שוב, שאם עושה על מנת לאכול עם בשר פשוט שהוא אסור. וכנ"ל סבר שאף בסתמא דינו כמו על מנת, ולכן לא חזר לבאר חילוק זה של מבטל בסתם. ואז ממשיך לבאר שאף במלח, דהיינו שמכיון בפירוש לאוכלו עם מלח, שבכגון זה יותר קל, ואיכא לחלק בזה וכדחילק הנחלת צבי. בזה כתב שאף שלא ברור, עדיין יראה לאסור. ואז הולך לחלוקה שלישית, שכל זה אם אינו עושה לתקן, אבל אם עושה לתקן, בזה סבר שנחלקו האחרונים שמביא הכנסת הגדולה על הצמח צדק. ומסביר שחלקו עליו מחמת דסברו כיון שצריך תיקון והוי הפסד, נחשב למקרא של דיעבד. ולכן סברו שיש להתיר, וכהדין שבדיעבד אם בשוגג עירב מותר.

4. ולגבי החלוקה האחרונה זה, אני תמה על הפרי מגדים, שלכאורה המעיין בהכנסת גדולה יראה שהכנסת הגדולה אזיל בשיטת המהרי"ט, שסבר שלא שייך כאן הדין של ביטול איסור כלל, ואף שעושה בסתמא וכמו שנתבאר לעיל באורך, וצ"ע. והמגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק מ"ה כתב לחלוק על הצמח צדק מטעם קצת אחר. ז"ל, כתוב בס' צ"צ יין לבן שהוכחה מראיתו ורוצים לתקנו שמשמימים לתוכו חלב בהמה וחלב חטה פחות מס' אסור, דגזרי' שמא יבא לשתות ממנו עם בשר, או שמא ישתה ממנה בפסח. ואף על פי שנתבטל בס', מ"מ ה"ל מבטל איסור לכתחלה. ועוד דיש לחוש שמא ישאר קצת מהחלב חטה בעין עכ"ל. ולפי מש"ל (שכתב לעיל שמותר לטחון חיטים קודם הפסח אף שיש בהם כמה מחומצים כיון שאין כוונתו לבטל), אין איסור בדבר, כיון שאין כוונתו לערבו כדי לשתותו בפסח או לשתותו עם בשר, א"כ לא ה"ל מבטל איסור, דאין כוונתו אלא לתקן היין, וכ"כ בי"ד סי' פ"ד גבי דבש שנפלו לתוכו נמלים, עכ"ל. [ובסוף הס"ק המ"א כותב שבזה סובר כהצמח צדק שאם לא היה בטל בששים שפיר היה נאסר דהוי כדין של חלב בעיסה, כיון שגם יין דרכו לשתתו עם בשר.]

5. אם כן התיר המגן אברהם מחמת שאין כוונתו לבטל אלא לתקן. ובנחלת צבי שם כתב שיש לפקפק על היתר זה, שנחלקו אם מותר לערב לכתחלה מחמת שאין כוונתו לבטל, או רק אם כבר מעורבים מותר לטחון, עיי"ש. אבל המשנה ברורה מביא המ"א הנ"ל שם ס"ק ק"ו להלכה, וכטעמו משום שאין כוונתו לבטל אלא לתקן.

אפית פת עם פשטיד"א או פלדו"ן בתנור אחד

א. ההגהות אשרי ע"ז פרק ה' סימן ח' (הביאו הב"י סי' צ"ז) כתב ז"ל, אם זב שומן הבשר חוץ לפשטיד"א ונבלע בתנור, אף על פי שהפת רחוקה מן הפשטיד"א, אסור לאכלה אפילו במלח, עכ"ל. אם כן מבואר שהגהות אשרי אוסר הפת אע"פ שלא זב השומן עד הפת. וזה צריך ביאור שלכאורה הוי נ"ט בר נ"ט, טעם אחד לתנור וטעם שני מהתנור לתוך הפת. אם כן לפחות בדיעבד היה לו לומר שהפת מותרת עם בשר, כדין נ"ט בר נ"ט. אלא שהרבה פוסקים תירצו שאין כאן קושיא על הגהות אשרי, כי הוא הביא דין זה מהאור זרוע, והוא הולך לשיטתו שסובר שאין נ"ט בר נ"ט בבישול וצלי. אם כן לשיטתו הוי כמו טעם גמור שנבלע בתוך הפת, וממילא הפת נאסר.

1. הרמ"א מביאו להלכה שם סעיף א' ז"ל, ואין לאפות שום פת עם פלאד"ן או פשטיד"א בתנור, דחיישינן שמא יזוב מן השומן על הפת. ואם זב תחתיו, דינו כאלו נילוש עמו, עכ"ל. אם כן הרמ"א מביא דין זה בלשון, "שמא יזוב על הפת, ואם זב תחתיו", שבפשטות משמעותו שרק אסור אם זב עד הפת ממש. אבל אם לא זב עד הפת עצמו אע"פ שנבלע בתוך התנור אינו אסור. וזה ניחא שהרמ"א פסק בס' צ"ה סעיף ב', שנ"ט בר נ"ט על ידי צלי או בישול לכתחלה אסור לערבו אם המין השני,

ובדיעבד מותר. וממילא לשיטתו הדין הוא לכאורה, שאם לא זב עד הפת אסור לאכול הפת לכתחלה עם חלב, אבל עם בשר או בפני עצמו מותר, וכן אם כבר עירבו עם חלב מותר לאוכלו.

וכן סברו כמה פוסקים בשיטת הרמ"א ולהלכה, כך פירש הפלתי ס"ק ב', והבית מאיר, והאבן העוזר בהגהותיהם על שו"ע, והפתחי תשובה ס"ק ה' מביא האבן העוזר ועוד מביא שכך סבר הבית אפרים.

2. אמנם הט"ז ס"ק ב', והש"ך ס"ק ב' מפרשים שכוונת הרמ"א כדסבר הגהות אשרי, שאף אם לא זב עד הפת עדיין אסור. ועוד מפרשים שהדין הוא מחמת הספק שנתבאר בסימן צ"ב סעיף ה', אם בליעות מפעפעים בכל הכלי או לא, אם כן הכא הוי אסור מספק שמא הבליעה שנבלע בתוך התנור פעפע עד הפת ואסרו. והש"ך מפרש לשון הרמ"א כשכתב זב תחתיו, הכוונה שזב תחת הפשטיד"א ולא בעי שיזוב תחת הפת ממש (ולכאורה עדיין קצת קשה רישא של לשון הרמ"א כשכתב יזוב על הפת). ושיטתם צריך ביאור, שכנ"ל לכאורה לפי שיטת הרמ"א בנ"ט בר נ"ט אף אם פעפע הטעם עד הלחם אין זה נחשב לטעם גמור של בשר.

(א) המשבצות זהב על הט"ז שם מביא הפלתי, ונראה שסובר כמותו, אלא שמסיק לעיין מה שכתב בשפתי דעת. ז"ל השפתי דעת שם ז"ל, ובט"ז כתבנו דהוה נ"ט בר נ"ט, עיין כר"ו. וי"ל, דעם חלב אסור ודאי ליש"ש דאוסר בנצלו, ולהר"ב ג"כ אסור עם חלב דהוה לכתחלה. ומ"מ אף עם בשר או מלחא אסור, דהוה כגורם נ"ט בר נ"ט לכתחילה, עיין סימן צ"ה ובש"ך ס"ק ג' מ"ש בשם (המ"כ) [הסמ"ק] יע"ש, עכ"ל. ולכאורה כוונתו שכיון שלולי היתר נ"ט בר נ"ט היה אסור כדין פת שנאפה עם טעם בשר, נמצא שאם אופה הפשטידא שעשוי לזוב עם פת, אם תתיר הפת, הוי כגורם נ"ט בר נ"ט לכתחלה שהוא אסור.

1. והפרי מגדים בס' צ"ה ביאר שהאיסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחלה הוא משום ביטול איסור לכתחלה. ולעיל הארכנו בכוונת הפרי מגדים בשאלת הצמח צדק, אם מותר לבטל לכתחלה חלב בתוך עיסה, או דהוא אסור כמבטל איסור לכתחלה. ושם נתבאר שיותר מסתבר לומר שהתכוין הפרי מגדים לבסוף לפסוק כמו הצמח צדק, שאסור לבטל החלב בתוך העיסה אף אם מתכוין מפורש רק לאוכלו בחלב. שגם זה נחשב למבטל איסור, וכמו שאסור לבטל חלב בתוך עוף, הוא הדין שאסור לבטלו בתוך עיסה, שזה וזה איסור דרבנן הוא, עיין לעיל. אם כן הפרי מגדים לשיטתו גם לומד שכאן יש איסור של גורם נ"ט בר נ"ט לכתחלה, כיון שלולי ההיתר של נ"ט בר נ"ט היה אסור הפת. נמצא שאם אפה בענין שצריך לסמוך על נ"ט בר נ"ט כדי להתיר הפת, גורם נ"ט בר נ"ט לכתחלה, שלשיטת הפרי מגדים כנ"ל האיסור הוא מחמת שמבטל איסור לכתחלה.

2. אבל כל זה לפרי מגדים, אבל לכאורה לפי מה שנתבאר לעיל שהמ"א חולק על הצמח צדק וסבר שיש להתיר לערב חלב ביין כיון שאין כוונתו לבטל אלא לתקן. אם כן התיר אף שבכוונה ביטל החלב בתוך היין כיון שאין כוונתו לבטל רק לתקן, כל שכן שיתיר כאן לכאורה שאין מכיון כלל לגרום נ"ט בר נ"ט, שכל כוונתו לאפות שניהם בתוך תנור אחד.

3. וכן לשיטת הנחלת צבי שנתבאר לעיל שאזיל לשיטת המהרי"ט, וחלק על הצמח צדק מחמת שכאן אין מכיון לבטל החלב כדי לאוכלו בבשר דוקא, רק סתמא ביטלו. אם כן כל שכן כאן שכוונתו מפורש לאוכלו רק במין הפשטיד"א או הפלדו"ן דאילו

עם המין השני אסור לכתחלה לרמ"א סימן צ"ה ס', מחמת נ"ט בר נ"ט על ידי בישול וצליה.

4. ועוד כל זה לפי הפרי מגדים לשיטתו שבס' צ"ה, שהוא סבר שאם גרם נ"ט בר נ"ט לכתחלה, אסור עליו לאוכלו עם המין השני, וכדין מבטל איסור. אבל לפי האחרונים שהביא הפרי מגדים שם שסוברים ששאני נ"ט בר נ"ט מביטול איסור, דבגורם נ"ט בר נ"ט לא גזרו חכמים לאסור עליו בדיעבד, ורק אמרו שלכתחלה אסרו לגרום נ"ט בר נ"ט. לשיטתם בודאי אי אפשר לפרש כוונת הט"ז וש"ך על פי זה, שכאן הרמ"א אוסר אף בדיעבד, וכמו שפסק שדינו כמו פת שנילוש עמו, שהוא אסור בדיעבד.

(ב) החוות דעת ביאורים ס"ק ד' כתב לתרץ, שדין נ"ט בר נ"ט לא נאמר כששני הטעמים נעשים בשעת הבישול. ורק אם מקודם הטעם נבלע בכלי ורק אחר כך שוב בשלו בכלי, אז נחשב לנ"ט בר נ"ט. והסברא לחלק שבשעת בישול נחשב התבשיל שבתוך הכלי והבליעות שבדופני הכלי כמחזירים. ורק אחר שנפסק הבישול שוב נתקע בתוך הכלי, ושוב אינו יוצא באותו חוזק טעם. ומביא ראיה מדין טיפת חלב שנפל על קדירה מבחוץ, ששם בס' צ"ב נתבאר שנחשב כחלק מן התבשיל. ולכן כאן שבעת האפיה הטעם נכנס לתנור, ומשם לפת לא הוי נ"ט בר נ"ט כלל. וכמה אחרונים הלכו אחר שיטתו בזה, ובמקום אחר הארכתי לבאר השיטות בזה. וכן הערוך השולחן צ"ה סעיף ד' סבר כמו החוות דעת, ובצ"ז סעיף י"א (בספק ספיקא לאיסור שכתב שם) הערוך השולחן נראה שמפרש כוונת הרמ"א כמו הט"ז והש"ך כאן, וזה לשיטתו שם.

3. נמצא שיש שלשה פירושים בפוסקים לבאר דברי הרמ"א, א – שיטת הפלתי, האבן העוזר, והבית מאיר, ועוד, שכוונת הרמ"א באמת לאסור דוקא אם זב עד הפת, אבל אם לא זב עד הפת אינו נאסר, וכשיטתו בנ"ט בר נ"ט על ידי אפיה ובישול שאינו אסור בדיעבד. והגהות אשרי אזיל בשיטת האור זרוע שסבר שלא נאמר היתר נ"ט בר נ"ט על ידי בישול וצלי כלל, ולכן החמיר בכל ענין. ב – שיטת הפרי מגדים, שגם הרמ"א אסר אף שלא זב עד הפת, וכדפירשוהו הט"ז והש"ך. והטעם שאוסר הוא מחמת שנחשב כגורם נ"ט בר נ"ט לכתחלה. ונתבאר לעיל שאזיל כשיטתיה שסבר כהצמח צדק, וגם לשיטתיה שסבר שאם גרם נ"ט בר נ"ט לכתחלה אסור לאוכלו אף בדיעבד. ג – שיטת החוות דעת ועוד, שגם סברו שכוונת הרמ"א לאסור אף אם לא זב עד הפת, וכפירוש הט"ז והש"ך. ופירש החוות דעת הטעם לאסור כיון שההיתר של נ"ט בר נ"ט לא נאמר אם שני הטעמים נעשים מיד במשך הבישול או הצליה.